

СТАНОВИЩЕ

от д-р Людмила Илиева, професор по Теория и практика на превода от катедра „Испанистика и португалистика” на ФКНФ на СУ „Св. Климент Охридски” по обявен конкурс за академичната длъжност „доцент” - заповед № РД 38-1671/24.03.2016 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски”

В обявения от Факултета по класически и нови филологии конкурс за доцент по професионално направление 2.1. Филология (Теория и практика на превода – италиански език), обявен в Държавен вестник бр. 14 от 19.02.2016 г. участва един кандидат – гл.ас. д-р Дария Карапеткова от Факултета по класически и нови филологии на СУ „Свети Климент Охридски”.

Гл.ас. д-р Дария Карапеткова отговаря на всички изисквания за заемане на академичната длъжност – „доцент”, съгласно чл. 105 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски”. Тя има придобита образователна и научна степен „доктор”, заемала е академична длъжност „главен асистент” повече от две години, била е щатен преподавател в СУ „Св.Климент Охридски”. Тя е изтъкнат специалист в практиката на превода (8 преведени книги и множество статии) с доказани научни постижения в съответната област (2 монографии и над 20 научни публикации). Представила е авторски научен труд, който не повтаря представените за придобиване на образователната и научна степен „доктор”. Представила е и други оригинални научноизследователски трудове и публикации, някои от които рецензии, публикувани в периодичния печат, и не е навършила 65-годишна възраст.

Явно е, че акцентът пада върху монографията, озаглавена „За превода”, в която авторката разширява сферата на изследванията си, заявени с докторската ѝ дисертация, като навлиза в същинската теория на превода. Известно е, че от момента, в който изследванията на превода прерастват в наука за превода, в нея се оформят и двете течения - литературното и лингвистичното, често пъти стигащи до крайност и взаимно изключващи се, независимо, че обектът на изследване е един и същи. През годините тези крайности се преодоляват, по редица въпроси литератори и лингвисти съвпадат в

мненията си, но така или иначе са необходими много усилия, докато се стигне до баланс. До голяма степен това създава недоверие към преводознанието като наука – литераторите разглеждат превода като изкуство и го пренасят изцяло в сферата на теорията на литературата и естетиката, докато езиковедите го разглеждат като чисто лингвистична съпоставка на два езика.

Ако трябва да определя с една дума характера на труда на Дария Карапеткова, то е именно баланс – тя представя различните виждания за превода, но съумява да го направи по начин, който показва не само ерудиция, познаване на различните теории за превода, но и прагматичен подход към възприемането им. Не е тайна, че независимо от множеството теории на превода, които възникват от втората половина на миналия век до днес, независимо от все по-интердисциплинарната им насоченост и от все по-екзотичните им названия, оригиналните идеи не са толкова много и в основата е неизменно постановката на Цицерон отпреди две хиляди години „Как трябва да се превежда – буквално или свободно?“, т.е. кое преобладава – формата или съдържанието и докъде стига свободата на преводача. Върху тези проблеми разсъждава и авторката, като много стегнато представя обекта на изследване – описва приложното поле на теорията на превода, като проследява насоките в нея. Ново и приносно в този труд е представянето на италианската академична традиция, която, изключвайки Умберто Еко, за нас е непозната, а се оказва доста богата и насочена към практическото осмисляне на проблемите на превода – съвсем логично Дария Карапеткова прави опит да се впише именно в тази традиция.

Още в докторската си дисертация тя навлезе в територията на сравнителното литературознание и при прочита на настоящия труд с удоволствие установих, че тази тема не е престанала да я вълнува, напротив, интересът ѝ се е задълбочил. Авторката разглежда значението на превода в съвременния свят като пресечна точка между сравнителното литературознание и теорията на превода – постановка, която ще ѝ послужи за основа на настоящия труд, чийто предмет и цели тя очертава ясно още на първите страници – това не е философия на превода, не е и чисто лингвистично изследване, а се съсредоточава върху конкретни, но характерни за превода изобщо проблеми, в чието разрешаване се срещат лингвистичния и литературоведския подход. Това е изследване с теоретико-приложен характер.

Намирам за много интересни наблюденията в духа на сравнителното литературознание за понятието „световна литература“, въведено от Гьоте и еволюцията му през вековете, идеята за наднационалното литературно общуване и местния

патриотизъм и национализъм през 19 век. Тук би било любопитно да се направи паралел с българското Възраждане – разликата е няколко деестилетия, не е толкова драстична, като се имат предвид очевидните съвпадения в размислите за литературата и превода на Джузепе Мацини и Нешо Бончев относно европейската ориентация и необходимостта да се пие от извора, да се познава модерната европейска литература – т.е. извоюването на политическата независимост трябва да означава не криворазбран национализъм, а отваряне към света.

И в същия ред на мисли, а именно по какъв начин една страна се обръща към света и прави така, че да бъде разбрана, пример за актуалността на това изследване е разглеждането на проблема за мястото и ролята на английския език днес, което очевидно е ограничаващо по отношение на понятието „световна култура”. Тук ми хрумва мнението на известния белгийски юрист и философ на правото Франсоа Ост, че Европа мисли на различни езици, нейният език е преводът и тя би се осакатила политически и културно, ако се подчини на хегемонията на английския, на *глобиш*-а като единствено средство за общуване. Тоест още в началото Дария Карапеткова поставя въпроса за отношението център-периферия, за мястото на Европа в световната култура и конкретно на малките литератури в нея.

Много интересно и интелигентно поднесена е темата за политическата коректност при превода, което е другото название на понятието цензура и по-скоро автоцензура. Оттук и проблемът за изразните средства и за съществуването на едно тревожно явление, върху което преводачите не се замислят, а става въпрос за нещо, което зависи от тях – един от малкото случаи, в които преводачът държи в ръцете си средство за влияние върху автора – това е езикът на превода, обратното влияние на преводните текстове върху езика на автора, комерсиалната до голям степен страна на творчеството – да се пише така, че да подлежи на превод, написаното да отговаря на създадените стереотипи. Няма съмнение, че това би могло да донесе популярност на един автор, но е пагубно за литературата.

Казаното дотук се отнася фактически за първата, встъпителна част – така я възприемам, независимо, че в структурата на работата делението е различно, – в която са поставени основните проблеми, които ще бъдат доразвити и конкретизирани с емпиричен материал в следващите глави.

Поради това няма да се спирам подробно на тях, ще отбележа само, че авторката е успяла да извади от практиката онези проблеми, които са ключови за общата теория на превода, независимо от конкретните езици – въпросите за реалиите, за диалектите,

т.е. онези проблемни пластове на езика, които изначално дават основание за съмнения в преводимостта изобщо. Може би аз бих организираща материала по различен начин, но това е строго субективно мнение – работата има своята логика и я прилага последователно. Много любопитни са наблюденията и разсъжденията върху преводаческото присъствие на Йосиф Фаденхехт, име, което не познавах. Също така разсъжденията върху превода на „Мадам Бовари” и проблема за „одомашняването” по Л. Венути, с който постоянно се сблъскваме в преводаческата си практика – докъде може да стигне то и откъде нататък трябва да се мисли за бележки под линия – отново въпросът за отношението между формална и динамична еквивалентност.

За ценна намирам частта, посветена на обучението по превод в светлината на двойката италиански-български, но всъщност това са проблеми, валидни за повечето индоевропейски езици.

Много интересна е главата, озаглавена „За превода и теглото на Хамлет”, в която авторката умело представя вижданията на различни теоретици за преводаческата интерпретация най-общо, за да стигне отново до италианската школа, около която развива труда си.

Много полезни за практиката на превода са наблюденията ѝ върху буквализма в превода и върху езика на бюрокрацията, свързани както с художествените, така и със специализирания превод. Същото важи за един толкова важен и често неправилно тълкуван проблем при превода на български като превода на деепричастията, който е особено важен за езици като италианския и испанския, по-малко френския, в които тази граматическа категория има функции, по-различни от тези в българския, много по-продуктивна е и това води до сериозни затруднения при превода, където интреференцията често пъти се оказва трудно преодолима, въпреки внушаваното ни от училище правило, че деепричастията са присъщи само на бюрократичния език – мнение, което също подлежи на ревизия.

В този труд, а и изобщо в цялата продукция на Дария Карапеткова, е налице едно особено щастливо съчетание между теоретик и практик. Ще цитирам испанския теоретик на превода Валентин Гарсия Йебра, член на Кралската академия за езика и преводач на Аристотел, който казва, основавайки се на Аристотел, че ако трябва да избира накъде да наклони везните между теория и практика, би избрал второто. В този труд авторката тръгва от практиката, за да ѝ даде едно аргументирано теоретично обяснение в много разбираема, увлекателна, четивна форма. Смятам, че към това трябва да се стремят изследователите на превода, ако искаме да ни четат и да

затвърдим мястото на преводазнанието сред останалите науки. Още повече, че българската преводаческа мисъл има традиции в това отношение в лицето на Сидер Флорин и Сергей Влахов и смятам, че Дария Карапеткова успешно вписва изследователската и творческата си дейност именно в тази насока. Приносният характер на монографията не подлежи на съмнение – тя безспорно обогатява българското преводазнание и най-вече практиката на превода.

Няма да се спирам на статиите, с които кандидатката участва в конкурса, защото в голямата си част те представляват поредни стъпки към създаването на монографията и отразяват разностранните творчески търсения на авторката, които по различен път стигат до проблематиката на превода.

Дария Карапеткова е участвала (като ръководител и като член) в 13 научни проекта, научен ръководител е на 10 дипломни работи, автор е на учебници и учебни помагала, впрочем като учебник спокойно може да бъде ползвана и представената за конкурса монография – доказателства за несъмнените ѝ качества на преподавател. Носител е на няколко награди за превод на Съюза на преводачите, чийто член е, и на ФКНФ, както и за дебютна книга – на ФСлФ.

Всичко казано дотук ми дава основание с пълна убеденост да предложа гл.ас. д-р Дария Карапеткова да бъде избрана на академичната длъжност *доцент* по професионално направление 2.1. *Филология (Теория и практика на превода – италиански език)*.

проф. д-р Людмила Илиева

6.07.2016 г.